

BUTLLETÍ

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

BUTLLETÍ

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

1900

VOLUM DESE

BARCELONA

TIP. «L'AVENÇ»: RONDA DE L'UNIVERSITAT, 20

1900

 BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

ANY X

JANER DE 1900

N.º 60

EN LLUÍS RIGALT

(Acabament)

PRIMERES EXCURSIONS.—PRIMERS DIBUIXOS

Ab els trescents dibuixos que com reliquies conservo y molts altres que n'he vist del nostre autor, quasi he arribat a reconstituir la serie dels seus viatges desde l'any 41 fins a l'any 83. Metòdich en tot y curiós com era, en Lluís Rigalt va tenir sempre bon cuidado de posar al peu dels dibuixos el nom del siti reproduït y la data del treball. Y aquest previsor cuidado ens permetrà seguir al mestre dibuixant, encara que sigui a grans gambades, per bona part de les seves artístiques pelegrinacions.

A l'any 41 començo a trobar-lo al Pla de Bagès, passejant-se per Manresa, Sallent, Cabrianes y la montanya de Montserrat. Després, fins al 44, apareix en distints punts: a la Plana de Vich, visitant la capital de la comarca y la vila de Centelles; entre'l Panadès y Tarragona, recorrent Esparraguera y el Vendrell; al Vallès, trescant cap a Sant Miquel del Fay; o a la costa llevantina, devallant fins al Masnou. Al 45 torna a Vich, se deté a Manlleu, a Torelló y a altres pobles de la Plana.

Totes aquestes primeres excursions són més d'arqueòlech que de paisatgista. Abans que l'escenari sumptuós de

les montanyes y els boscos, de les prades y dels rius, l'encanta y l'atrau el prestigi dels monuments històrics o el caràcter local de les construccions. De Montserrat en treu l'àbsis del santuari; de Cabrianes, el pont; de Centelles, el castell; del Vendrell, el Carrer Nou; de Vich, el claus-

Lluís Rigalt

Col·lecció-Casellas

Sant Miquel del Fay. — Reducció d'un dibuix al llàpç (1844)

tre de la Sèu. Un jove com en Rigalt, que havia obtingut el seu primer triomf en l'aixecament dels plans d'un claustre gòtic, no és estrany que seguís tenint certes preferències per semblants temes arqueològics monumentals. Tampoch és estrany que alguns d'ells semblin més aviat reproduïts per un deliniant o per un alumne d'estereotomia que interpretats per un artista d'inspiració. En

molts dels dibuixos d'aquella tongada primerenca, relatiu a monuments arquitectònichs del passat, l'autor, com si estés aixecant encara'ls planos de Santa Caterina, fa gala en ocasions de la correcció més geomètrica per lo que toca a la perspectiva dels còssos, al tallat de les pedres, al juntatge dels carreus y a la minucia escrupulosa dels detalls.

Però, a cambi d'això que sobra, allí hi manca unitat, conjunt; hi manca, sobre tot, aquella visió d'artista, aquella ànima, aquell sentiment personal de que no trigarà gaire l'autor a donar les mostres més exquisides.

DIBUIXOS DE LA BARCELONA ANTIGA

Tant per tant, dintre'ls dibuixos d'aquella primera tanda, jo més m'estimo, per esser més lliures y escayents, els que allavors ja començava a fer, representant els clàsichs barris de la Barcelona antiga. Perquè és d'advertir que si en Lluís Rigalt esboçava ab verdadera febre'ls sitis y paratges que més li robaven el cor durant les seves excursions foranes, no s'oblidava a Barcelona d'apuntar lo més característich y lo més pintoresch de la ciutat. Entre l'immens cúmul de dibuixos que va deixar, potser uns dels més interessants y xamosos són els que componen l'inacabable serie de croquis y apuntacions figurant els muinyochs y giragonces d'aquelles voltes y placetes, travessies y carrerons que avuy ja no existeixen, o aquells edificis y casals que foren enderrocats, o aquells arrabals y barris que ja han desaparegut, però que formaren un dia la Barcelona de l'antigor, la Barcelona de les muralles, la Barcelona del Portal de Sant Antoni, del Portal de l'Angel y del Portal Nou. Qui vulgui saber com eren les Hortes de Sant Bertràn, les fortificacions de les Deressanes, els desembarcadors dels molls antichs, les Rambles d'abans, les cases de Tras-Correu, el Jardí del General, els Glacis de la Ciutadela, el Passeig de Sant Joan, els voltants del Bogatell o la Riera d'en Malla, el Portal de Junqueres, les tor-

res de Canaletes, el Prado Catalán o els Campos Elíceos; en una paraula: qui vulgui saber com estaven l'interior y els afòres de la Barcelona dels nostres pares, que vagi a regirar les carteres dels aficionats, on jeu esgarriada l'obra del mestre, y allí li saltarà a la vista resucitada tota la ciutat d'ahir. Quina abundor de datos! Quin acert en recullir-los y en salvar-los de l'oblit!

Lluís Rigalt

Còl·lecció-Casellas

Carrer més Alt de Sant Pere (Barcelona).—Reducció d'un dibuix lavat a tinta
(1841)

L'amor entranyable, l'amor de barceloní ab que executava aquells treballs deliciosos, se trasllueix visiblement en la mateixa factura, en el mateix toç, en el mateix tret de llàpiz. Aquí és ont el gran dibuixant va arribar a donar les més decisives proves de son estil bellíssim, fet per meitat de profon saber y de personal inspiració. Aquelles sorprenents vistes de la Barcelona antiga reuneixen la veritat pasmosa de la fotografia y la vida, el sentiment que'ls

hi encomana l'esperit del dibuixant. Essent com són fidels y exactes totes elles, semblen poetisades expressament... tal volta perquè'l mestre hi posava quelcom de la pena, de la tristesa que deuria sentir davant de la desaparició imminent d'aquells testimonis silenciosos de les velluries barcelonines.

LES GRANS EXCURSIONS (1849-55)

Més no deixem el camp per la ciutat, y tornem a les nostres excursions foranes. L'any 49 visita en Lluís Rigalt la costa de Llevant y se'n du d'aquella anada una abundosa cullita de brillantíssimes impressions, tretes de Montgat, d'Alella, del Masnou, de Mataró, d'Arenys, de Canet de Munt y de Canet de Mar. A l'any següent, al 50, aixampla considerablement l'excursionista'l camp de les seves operacions. Dirigint-se cap al Nord, s'arriba fins al Gironès, atravesa l'Empordà, penetra a França, recorre'l Rosselló, passa pel Languedoc y visita gran part de la Provença. Jo conservo un àlbum ont el viatge's veu curiosament il·lustrat ab gran número de vistes preses a Girona y als seus arrabals, a Figueres y als seus entorns, a la ratlla fronterera ab el castell de Bellegarde, a Perpinyà ab el riu Tet, el Castillet, la Font del Gil y la *Promenade des Platanes*; a Montpeller ab la catedral y el Col·legi de Medecina, a Nimes ab les Arenes y *Les Eaux*; a Marsella, finalment, ab croquis del port y les montanyes vehines. A l'any 51, se les emprèn per les vores del Fluvià, emportant-se'n cap a casa una infinitat d'apuntacions del Grau d'Olot y de les montanyes sobre Ridaura; y agafa després la conca del Ter, recorrent Ribes, Ripoll y Sant Joan de les Abadesses. Al 52, va a l'Alt Vallès y visita San Pere de Tarrassa. A l'any vinent, segueix el curs del riu Ges per Sant Vicens y Sant Feliu de Torelló. Al 55, torna a sortir per l'estranger, atravesa tot França y arriba fins a París, boy recullint durant el trajecte notes y més notes, algunes

d'elles interessantíssimes, com les que va pendre dels encontorns de Lyó.

Després d'aquesta època, la gran època dels viatges d'en Rigalt, representada per un tresor incalculable de documents gràfics, el dibuixant paisatgista ha arribat a la plenitud del seu art. Tot surt fresch, lliure, valent, espontani de les seves mans prodigioses. Lleugerament lavats a la sepia o a la tinta y accentuats després ab llàpiz

Lluís Rigalt

Col·lecció-Casel

Pirineus. — Reducció d'una sepia (1855)

tou, aquells admirables dibuixos reflecten com un mirall els més variats matisos, els més diferents aspectes del natural: les fondaries de l'horitzó, la consistència dels terrenys pedregosos, el xipolleig dels aiguamolls, la duresa de les roques, la superfície riçada de les prades, l'esgarrifança de les arbredes, la vaporositat dels núvols, els esclats vibrants del sol, la tremolor de les ombres, l'aire, l'espai, l'ambient, la llum. En la traducció dels fenòmens atmosfèrics, tant difícils d'expressar sempre y encare més difícils pera un dibuixant per la poquetat de medis ab que comp-

ta, el mestre va arribar a un grau de perfecció tècnica, molt escassa entre nosaltres.

ELS QUADROS D'EN RIGALT

Però en Lluís Rigalt, que era tot un dibuixant per obra y gracia de la naturalesa, no havia nascut pintor. Resultava molt més colorista ab el llapiç a la mà que quan hi tenia la paleta. Ab el vigor o la debilesa d'una taca, ab encertades relacions de valors obtingudes per la gradació de la tinta o de la sepia, arribava a efectes més intensos de color que no pas ab els pinzells. El sèns fi de quadros que va pintar se distingeixen tots per aquests dos caràcters: una pacienta correcció de linia y una insignificancia absoluta de coloració. El color, secret impenetrable pera la gent d'aquella època, també va esser un constant enigma pel nostre gran dibuixant, a pesar dels seus afanys pera dexifrar-lo.

Home estudiós per caràcter y esperit obert a totes les iniciacions, se pot dir que va lluitar tota sa joventut pera assimilar-se les novetats pictòriques que'ns venien de fòra casa a desvetllar un xich les ensopides representacions de la naturalesa; però estudis, lluites y esforços varen sempre estrellar-se contra la singular idiosincrasia d'un temperament admirablement dotat pera veure les masses, la taca, els contorns dels escenaris de l'univers, més incapaç de sentir-ne les harmonies del color.

Del 47 al 58 va concórrer cada any a les exposicions de pintura que per aquells temps celebrava, a les galeries del convent de Sant Joan, l'*Asociación de Amigos de las Bellas Artes*. Els temes dels quadros presentats pel nostre autor són, si fa o no fa, els mateixos que preferia pera'ls seus dibuixos: *Falda de Montjuich*; *Carretera de casa Antúñez*; *Una vista de Montgat*; *Inmediaciones de San Baudilio*; *Recuerdos de Caldas de Montbuy*; *Vista de San Miguel del Fay*; *Montes de Bellmunt*; *Puente del Diablo*, de Martorell; *Monasterio de Montserrat*; *Cercanías de Manresa*; *Alrede-*

dores de Santas Creus; Río Noya; Carretera entre San Quírico de Besora y Ripoll, etc., etc.

Si poguessim tenir a la vista aquesta serie de quadros d'en Lluís Rigalt, veuríem gràficament representada l'evolució que per aquelles èpoques va sofrir el paisatge a Barcelona. Començant pels de data més llunyana, trobaríem els darrers vestigis del pessebret pseudo-clàssich, ont, encara que molts cops se substituïssin les ruïnes greco-romanes d'en Claudi Lorrain o els ports de mar d'en Joseph Vernet per ruïnes o edificacions propries y autèntiques del nostre terror, l'espectacle conservava sempre aquest aire de fals idealisme obtingut per l'obligada presència de la reliquia històrica o per l'arranjament artificios de la composició.

Pot servir com a tipo dels paisatges de que tracto un que, ab la firma del nostre autor y ab data de l'any 50, se conserva entre'ls quadros destinats a formar part un dia o altre del nonat Museu Municipal. Tant aquest paisatge sense títol com un altre que tampoch té nom, y destinat al mateix futur Museu, que en 1851 va pintar en Martí y Alsina, abans que'l fogós romàntich s'hagués emancipat de les ensenyances barcelonines, ofereixen el mateix aire de familia, idèntich caràcter, igual aspecte. Són països penosament construïts en la penombra tristeta del taller, ab els seus primers termes ubachs, pesats, betuminosos, ab una miqueta de celistia al mig y armats a dreta y esquerra, a tall de bastidors, de grupos de roques o d'arbredes de fullatge espès, negrós y retallat.

EL PAISATGE SUIÇ A BARCELONA

Més, cap allà l'any 60, la cosa va canviar enterament. El pessebret empeguïcat dels pseudo-clàssichs va quedar desbancat pel paisatge germànich-suiç, allavors de moda en tota Europa. Aquí l'innovació va començar a introduir-se mercès an alguns gravats y aiguaforts d'en Diday, d'en Schirmer y, sobre tot, a les celebrades litografies d'en

Calame. En Calame! En Calame va esser el déu d'aquella generació. Més bon litògrafo que pintor, més bon dibuixant que colorista, com tants paisatgistes d'aquell temps, si va veure la seva fama extesa per tot arreu, va esser per obra y gracia de les seves delicades y pulcres litografies, a la veritat molt més notables que les seves pintures a l'oli, generalment dures, seques, aixerreïdes.

Desde aquell instant de caboria helvètica van transformar-se totalment els temes, els procediments y les maneres del nostre paisatge local. Aixís com fins allavors s'havia procurat adaptar la fesomia de la naturalesa catalana als models idíllics o elegíachs del país clàssich francès, desde aquell punt y hora'ls va agafar a nostres pintors la deria de voler emmotllar el natural aspecte del terrer nadiu a la manera espadada, rocalosa, altívola, dels grandiosos Alps. En comptes de l'escenari ab bastidors a banda y banda, estilat en la tongada anterior, la disposició més corrent dels nous paisatges arranjats a la suïça venia a esser com una mena d'amfiteatre de turons y roques que de gradaria en gradaria s'anava enfilant fins dalt dels núvols. El color també va mudar radicalment. El betum y la regalessia dels pseudo-clàssichs va convertir-se en una tonalitat blavosa, freda, molt especial, que un no oblida pas may més quan l'ha vista una vegada.

Firmats per en Lluís Rigalt o per altres paisatgistes d'aquella època, quadros d'aquest estil, titulats generalment en els catàlechs antichs *Sitio agreste*, *País de rocas* o *Paisaje con rocambres*, se'n veuen prous en la galeria de Llotja. És la modalitat de paisatge introduïda a Madrid per en Carles Haes, tinguda sempre allí en gran predicament y conreuada fins ara per nombrosos deixebles castellans.

EL PINTOR ROBERT

Una altra concausa, potser la més decisiva entre les que van influir en la transformació del paisatge català, va esser l'aparició entre nosaltres del pintor ginebrí Robert.

Era l'any 55 quan l'inspirat païista, fill del cònsul suïç que allavors hi havia a Barcelona, va venir aquí a viure ab la seva familia pera provar si, mudant de clima y de terror, trobava alguna millora en la tuberculosi que patia. La natural distinció d'aquell jove, una especial melanconia que'l feya interessant a la nova generació que tot just se desvetllava als esbatechs del romanticisme, y entre tot y sobre tot els extraordinaris mèrits que l'estranger tenia com artista, li van conquistar desseguit grans simpaties y anomenada entre'ls pintors barcelonins.

Avuy, després dels esclats y enlluernaments que han sabut produir ab ses paletes els naturalistes, lluministes y impressionistes, els quadros d'en Robert ens fan l'efecte de bastant foscos, però comprenem l'impressió vivíssima que deurien causar an aquella gent que acaba de sortir de l'empeguigament clàssich. Conten els contemporanis la sensació que va fer a Barcelona y lo copiat y recopiat que va esser per molts un quadro que va pintar en Robert representant a *Cà la Nena* de Sarrià, pintoresca construcció del sigle darrer, situada en una torrentera d'aquell terme y molt vistosa pels seus porxos emparrats y per uns grupos de xiprers que li servien de fondo.

En els diversos quadros del paisatgista suïç que conserva la familia Rigalt (1) s'hi veu com un desig de l'artista de fondre en una visió total y harmònica'ls mil distints elements, sòlids y fluids, estàtichs y dinàmichs, que componen la superba decoració del món. Clarament s'explica que semblants novetats d'integritat y unitat en l'interpretació de la Naturalesa causessin primer sorpresa y després gran entusiasme entre la major part dels nostres pintors. An en Marià Fortuny, entre ells, com més naturalment dotat pera comprendre la transcendencia d'aquell

(1) Alguns d'aquests paisatges, oferts en 1899 a l'Ajuntament de Barcelona pera que'ls adquirís pera'l futur Museu, van esser refusats pels concejals, baix el pretext de que l'autor era estranger, un suïç, quan lo que convenia pera donar caràcter regional al Museu eren autors catalans. Això dóna idea de la cultura dels nostres regidors.

art, li va semblar veure en l'obra del pintor suïç la primera guspira de la llum que en altres llocs de l'estranger ja

Col·lecció Canetles

Paysage Alpi. — Reducció d'un dibuix lavat a tinta

Robert

il·luminava de ple a ple les representacions de la vida universal.

El nostre Rigalt va esser un gran amich d'en Robert. Eren dos homes fets pera comprendre-s y estimar-se, y es van estimar y es van comprendre. No solament els unia un mateix amor d'art y de Naturalesa, sinó una semblança singular de temperament, de gustos y afeccions. El paisatgista català, tant melancònich y a voltes tant delicat de salut com el suïç, admirava ab tot el fervor silenciós de la seva ànima an aquell iniciador del paisatge a la moderna. El pintor estranger, en cambi, sentia també admiració vivíssima pel nostre dibuixant, que, únicament portat per la seva irresistible vocació, s'havia arribat a fer seus els més fondos secrets de la Mare Naturalesa a copia d'estudiar-la, de perseguir-la, d'adorar-la, ab exclusió quasi absoluta de tots els demés amors.

UN EPISODI SIMPATICH

Perquè hi ha que fer recalcar com a un caràcter dels més notables entre'ls que formen la fesomia moral y artística d'en Lluís Rigalt aquest reculliment silenciós, aquesta devoció íntima que posava en la contemplació y en l'exteriorisació dels aspectes naturals.

No pensant ab altra cosa que ab el seu art, va viure constantment absort, somniós, tant abstret a voltes de les coses humanes que'l voltaven que aquesta distracció absorbent s'havia traduït molts cops en episodis curiosos durant la seva vida.

Conten que en els viatges que feya—ab diligència, com se suposa, perquè en aquells temps no hi havia altra manera de viatjar—sempre prenia *assiento de delantera*, a fi de poguer contemplar sense destorbs els variats aspectes de paisatge que li oferia'l trajecte. Ab l'àlbum sobre'ls genolls, anava apuntant ràpidament els punts de vista, ab aquella lleugeresa, ab aquella facilitat que li envejava tot-hom. Però succehia moltes vegades que no tenia prou temps ni pera esboçar a corre-cuita aquelles linies fugitives de boscos y montanyes que li passaven lliscant davant dels

ulls. Abstret, preocupat, hipnotisat per son estudi, demanava allavors al majoral que fés el favor de parar una mica, res, qüestió d'un minut o dos. Y el majoral, que molts cops contemplava embabiecat els treballs d'aquell senyor que tant bé sabia mapar les serralades y les pinedes, afliuixava un instant les llongues pera que'l senyor pogués fer. Llàstima que'l paro durava poch!, perquè deturar-se la diligencia y començar les reclamacions dels viatgers era tot hu.

— Apa! Què fem? Que dormim? Tira, tira, majoral! —

Y el majoral, ¡està clar!, davant de les justes exclamacions dels passatgers apressats, que no estaven pas pera vistes ni països, no tenia més remey que tocar a les besties, fent desaparèixer instantaniament de la mirada de l'artista l'espectacle que feya la seva delectació.

PRO PANE LUCRANDO

Afigureu-vos ara, senyors, ab quin condol no havia'l mestre de suspendre aquells viatges que constituïen la seva gran passió, quan per les necessitats de la vida s'havia de dedicar, a les hores que li deixava lliures la classe de Llotja, a treballs que, si donaven quelcom més que dibuixar paisatges, l'apartaven, en cambi, de les seves irresistibles aficions. Però aquells celebrats dibuixos, que, com a obres d'art, tenien un valor inapreciable, eren articles que ni menys se cotisaven en el mercat. Si fins en els nostres temps, en aquests temps adoradors exclusius del quadret a l'oli, els dibuixos may s'han estimat en res en el comerç artístich, representeu-vos lo que devia esser en aquell temps en que ab prou feines se venien quadros ni res de tot això.

Aixís és com en Rigalt, *pro pane lucrando*, havia d'abandonar sovint el llàpiç del paisatgista pera lluhir les grans habilitats de decorador que naturalment possehia, com si fos una herencia artística llegada pels seus passats. Aixís com, l'any 45, ja havia pintat les habitacions de *Palacio* que havien de servir d'allotjament pera la reina Isabel a sa vinguda a Barcelona, y a l'any 52 havia dirigit la decora-

ció de la catedral pera'ls funerals del general Castañes, al 62 tornava a guarnir nostra Basílica pera les exequies fúnebres d'en Martínez de la Rosa, fent el disseny del túmbol y tot lo necessari pera aquella gran solemnitat.

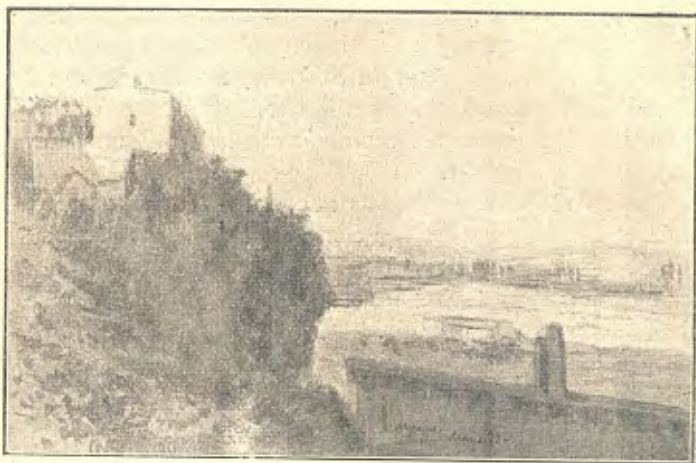
Més no era això sol, no era això sol, lo que durant bastants anys el va tenir privat dels seus adorats viatges y de les deries paisatgistes, sinó altres treballs ingratíssims, com els de caràcter editorial. Al 57 va publicar, ab el títol de *Album enciclopédico pintoresco de artes industriales*, una col·lecció de dibuixos geomètrichs y en perspectiva d'objectes decoratius pera la construcció y la jardineria. Al 63 donava a llum uns cartipaços de dibuix pera ús de les escoles primaries, y al 84, quan ja tenia setanta anys, la casa Bastinos li publicava encara un *Album gráfico de artes y oficios*, ab gran nombre de dibuixos y projectes ornamentals.

DARRERS TEMPS

Això no vol dir que d'en tant en tant no fes alguna escapada a les regions dels seus somnis, de la seva predilecció. Si no podia arribar fins a montanya, es quedava al pla. Resseguia uns cops els voltants de Barcelona, apuntant els indrets solitaris de Bellesguard, de la Bonanova, de Vallcarca o de Sarrià, o se n'anava a estudiar altra volta aquelles Hortes de Sant Bertràn y aquells recons de Montjuich, que li tenien robat el cor, com a molts pintors de la darrera fornada.

Del 67 al 76 va fer una infinitat de marines del nostre port, esplèndides, vaporoses, delicades, ab uns batents de sol que enlluernen, ab unes transparencies d'aigua que il·lusionen, ab unes fondaries de cel que deixen encantat.

Pel 77 encara torna a fer una excursió per la costa de Llevant, corrent per Arenys y per Canet; al 78 gira cap a la costa de Ponent, s'entefora per aquelles fondalades del Garraf, on va estar a punt de neixer, y es fica, per últim, a Sitges a fi de copiar la Plaça del Castell y la Platja de Sant Sebastià y el casalot ont avuy s'alça'l Cau Ferrat y

Lluís Rigalt.

Col·lecció-Casellas

Cases de Vista Alegre de Baix-Montjuich. — Reducció d'una sepia (1875)

Lluís Rigalt

Col·lecció-Casellas

Ripoll. — Reducció d'una sepia (Agost, 1881)

els encontorns del Vinyet. Al 79 s'allarga fins al Vallès y al Congost, y porta de La Garriga hermoses vistes del bosc de Càn Tarrés, propietat de nostre consoci D. Joseph de Rosselló. Al mateix any va a Martorell y s'entreté en reproduir mil pintorescos incidents de la confluencia del Noya y del Llobregat.

Les darreres excursions de que tinch noticies van dedicades a Torelló, a Ripoll, a Sant Joan de les Abadesses, a Ribes, com si'l vellet excursionista, anyorant aquelles terretes dels seus amors jovenívols, se'n volgués despedir abans d'abandonar el món.

Jo'l vaig conèixer en els seus últims temps. Era un vellet alt y prim, ab un cap de cabells nevats, fins com la seda. Els anys li havien encorvat un xich el còs, que un temps devia haver sigut airossíssim, escayent. Tenia uns ulls bondadosos, però tristos y com lleugerament amohinats.

S'havia mostrat sempre molt afectuós ab mi, y mentres m'ensenyava àlbums y més àlbums atapahits de dibuixos seus, que causaven la meva admiració, me preguntava ab insistencia per aquells impressionistes francesos de qui jo parlava llargament en els diaris. Com ho feyen? De quins procediments se valien? Era únicament formada sa paleta pels colors del prisma? S'assemblaven als quadros d'aquells mestres estrangers els dels nostres pintors joves que seguien les noves direccions?

Esperit obert a totes les iniciatives y a totes les expansions, sentia les mateixes curiositats de la joventut y es dolia d'haver vingut al món en uns temps rutinaris com els seus, en lloch de venir en els d'ara, en que'ls paisatgistes sabien resucitar els espectacles de la naturalesa ab totes les seves vaguetats, ab totes les seves harmonies, ab totes les seves vibracions.

Jo procurava complaure-l, y, tot satisfent les seves preguntes, pensava que havien sigut ben injustes la generació passada y la generació present d'haver oblidat an aquell

vellet que tant havia estimat a la seva terra, que tant havia estimat al seu art, que tant havia estimat al seu temps, ja que sempre va procurar harmonisar la seva obra ab les corrents d'avençament vingudes de l'art universal.

Donchs aquestes injustícies d'ahir és a nosaltres a qui toca reparar-les com a artistes, com a arqueòlechs, com a excursionistes, com a patriotes catalans. El renaixement artístich-literari, començament del polítich, no solament l'han fet els poetes que han cantat l'hermosura del terror, ni'ls músichs que han cercat als llavis del montanyench les melodies indígenes, ni'ls excursionistes que han passat en romiatge devot per les vorades de tots els rius y per la carena de totes les montanyes, sinó que també l'han fet els dibuixants, els pintors, retratant la fesomia aspra o dolça, somrisenta o trista de la nostra mare patria.

En aquest concepte, senyors consocis, és que us demano per en Lluís Rigalt un record d'agrahiment y un tribut d'admiració.

RAIMOND CASELLAS

NOTES FOLK-LORIQUES

BOLANGERES Y CORRANDES

Bolangeria trapassera — s'ha mirat a un mirall:
ha vist que no era guapa, — s'ha tirat escala avall.

Una gallina'n tinch coixa, — una altra que no s'hi veu:
lo gall s'afarta de riure — quan la veu coixa del peu.

Marieta fes-te alteta, — que'l teu pare't vol casar:
los fadrins són a la porta — que's reventen de cantar.
Si's reventen, que's reventin: deixeu-los arreventar.

Josepa, deu-me una poma; — Maria, deu-me-la vos,
y a sota la pomereta — nos assentarem tots dos.

Allà a la plana de Vich — hi tinch jo gran parentela:
hi tinch un oncle gitano — que fa tremolar la terra.

Aquí dalt de la montanya — jo hi tenia un gessamí:
les mares crien les filles — y no saben per a qui.

Aquí dalt de la montanya — hi havia un corderet:
tenia les potes roges — y a la boca un clavellet.

La pluja cau menudeta, — unes gotes com uns ous:
bona nit tinguin, senyores: — vaig a donar palla als bous.

Senyor Rector d'aquest poble, — Déu li do molt bon servey:
les canadelles de plata — y els escolans fills del rey.

Ja sé que t'estàs al llit — entre los llençols calents,
y jo m'estich al carrer — tot fent-me cric-croc les dents.

Roserets y roses blanques, — qui ho hagués hagut de dir:
tant amichs com abans erem, — y ara hem tingut de renyir!

En eixa casa graciosa — tot lo bé de Déu hi ha:

la mestressa és amorosa: — la cistella'ns omplirà.

En aquesta santa casa — tot lo bé de Déu hi ha:
les minyones són boniques, — la mestressa tal se fa.

Jo só fill de Barcelona, — los meus pares són forners;
de dos germans que'n tenia, — si l'un dropo, l'altre més.

Moradux truca a la porta, — clavellina baixa a obrir,
que les teves amoretes — te venen a recebir.

VICENS BOSCH, PBRE.

Delegat a Tàrn

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS ENTRATS DURANT LO SEGON SEMESTRE DE 1899

SOCIS RESIDENTS

D. Benet Roura y Barrios. — D. Carles Sanllehy y Girona. — D. Cèsar Albert Torras y Buxeda. — D. Joseph Maria Torras y Buxeda. — D. Bonaventura Conyll. — D. Pompeu Fabra. — D. Ildefons Par. — D. Joan Soler. — D. Ramon de Casanova.

SOCIS DELEGATS

D. Modest Vidal, pbre., a Guissona. — D. Baldomero Perramon Castany, a Montesquiu. — D. Manuel Murtra, a Torroella de Montgrí. — D. Joseph Rovira y Costa, pbre., a Llanàs. — D. Joan de Noguera Olivas, a Segaró. — D. Ramir Mirapeix Pagès, a Ripoll. — D. Joseph A. Montardit, a Ager. — D. Domingo Vinyals, a Igualada. — D. Joseph Pujol Bassols, a Manlleu. — D. Joaquim Hazañas y la Rua, a Sevilla. — D. Albert Salsas, a Thuir (Rosselló).

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

De D. Arthur Osona: *Guia Itineraria de la regió del Montseny y Guillerries*, pel propri donador.

De la «Academia Bibliográfico-Mariana», de Lleyda: *La Divina Pastora*, per Fr. Joaquim de Berga, caputxí.

De D. Joaquim Miret y Sausi: *Noticia històrica del Monestir d'Alguayre*, pel propri donador.

De D. Antoni Cremades Bernal: *Influencia de la educaci6n moral y religiosa en la cultura general y en el progreso de los pueblos*, pel propri donador.

Del «Consistori dels Jòchs Florals de Barcelona»: Volum de 1899.

Del «Club Alpin Français»: *Annuaire de 1898*.

De D. Anton Añon: *Quatre amistoses rahons al poble pera que canti ab sa llengua allò que sent*, pel propri donador.

De D. Lluís Maria Vidal: *Excursió al Castell de Requesens, Besalú, Olot y Collsacabra*, pel propri donador.

De D. Pere Pach: *Reseña histórica de la villa de Roda*, pel propri donador.

De D. Pere Estasen: *Proyecto económico para España*, pel propri donador.

De D. Joseph Martrús: *A las foscas y La familia d'en Joan*, abdós del propri donador.

De l'«Excma. Diputació Provincial de Barcelona»: *Prontuario de Legislación Catalana*, per D. Joaquim Almeda, y *Memoria referente al desarrollo, estado y servicio de las carreteras provinciales y de los caminos vecinales de la Provincia durante el quinquenio de 1893 á 1898*.

De M. Albert Salsas: *Bibliographie de la Cerdagne*, pel propri donador.

De D. Antoni Bulbena: *Romancer popular català*, novament ordenat per en Ali-Ben-Noab-Tun.

Del Excm. Sr. D. Víctor Balaguer: *El Regionalismo y los Juegos Florales*. — *Disquisiciones históricas*. — *Añoranzas*. — *Epistolario*. — *A Grael*. — *Celísticas*. — *Novelas*. — *Li Pirinèu* (traducció). — *Poesías*. — *Tragedias*. — *Historias y tradiciones*. — *La Romeria de mi alma*. — *Poesías completas*. — *Juegos florales de Calatayud en 1896*. — Totes aquestes obres del propri donador. *Don Fernando el Católico y el descubrimiento de América*, per D. Eduard Ibarra y Rodríguez. — *Víctor Balaguer*, per Anicet de Pagès. — *Certamen literario de Vilanuera y Geltrú en 1881*.

De la «Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona»: *Memo-ria necrológica de D. José O. Mestres y Esplugas*, per D. Joseph Dome-nech y Estapà

DONATIUS PERA'L MUSEU Y COL·LECCIONS

De D. Joseph Guardia Romeu, pbre.: Varis exemplars fòssils.

De D. Arthur Osona: 3 goigs.—Goigs y cobles de Sant Abdon y Sant Senén.

De D. Anton Añon: *Mapa del districte judicial de Vall-de-roures y part del d'Alcañiz y Casp*, pel propi donador.

De D. Emili Clausolles Heras: Plano general de la Cerdanya.

De D. Joan Sala: Un cartell d'una escola de Tetuan en 1862.

CRONICA DEL CENTRE

DESEMBRE DE 1899

SESSIONS OFICIALS

SESSIÓ PERA COMMEMORAR EL 23^e ANIVERSARI DE LA FUNDACIÓ DE LA PRIMERA ASSOCIACIÓ EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.—Va tenir lloch el dissapte, dia 2, essent presidida la sessió pel Sr. Cabot y Rovira, qui l'obrí ab un parlament alusiu a l'acte. Tot seguit descobrí'l retrat de l'artista excursionista, D. Lluís Rigalt, qual memoria s'honrava enguany, essent rebuda l'aparició ab piaments de mans.

Immediatament el nostre consoci D. Ramón Casellas llegí un notable estudi sobre'l celebrat paisatgista Rigalt. Els nostres associats poden veure aquest treball insertat en el BUTLLETÍ, y aixó ens estalviarà de recalcar el veritable mèrit d'aquest treball, que va esser molt ben rebut per la concorrencia.

Com de costum en tal diada, se llegiren alguns treballs literaris: D. Joan Cardona llegí una poesia del Sr. Ubach y Vinyeta; el Sr. Guasch, un seu quadret en prosa; el Sr. Pons, la seva traducció catalana de la *Cançó de la Campana*, de Schiller; el Sr. Bartrina, una inspirada poesia de Juli Guasch.

Va tancar l'acte el vice-president Sr. Cabot, qui, per absencia del president, Sr. Vidal, va dirigir als concorrents un bonich discurs, saturat d'alentadors conceptes, pels treballs y els estudis que emprèn el CENTRE EXCURSIONISTA.

JUNTA GENERAL ORDINARIA.—Tingué lloch el dia 15. Tocava enguany renovar els càrrechs següents: Vice-president, tres Vocals y Secretari primer. Verificat l'escrutini, resultaren el·legits:

Vice-president: Joaquim Cabot y Rovira.

Vocals: Cristòfol Fragonal, Macari Golferichs, Jaume Massó Torrents.

Secretari primer: Rossendo Serra.

SESSIÓ DESTINADA A EXPOSICIÓ D'UN PLAN DE TREBALLS.—El Sr. Cèsar A. Torras, en nom de la comissió especial encarregada de la redacció d'unes *Geografies comarcals de Catalunya*, va exposar el dia 6, davant d'un bon aplech d'associats, el plan y organització dels treballs efectuats y a fer. Després de remarcar la necessitat y importància d'organitzar els treballs dispersos fins ara, d'una manera metòdica y ordenada, passà a donar compte de lo que ha d'esser, a judici de la Comissió, una Geografia resumida d'una comarca determinada, ab destinació especial a servir de complement a les fulles del mapa que està preparant el CENTRE EXCURSIONISTA.

Cada una contindrà 'ls següents o semblants capítols:

1. Nom, situació, límits, superfície.
2. Aspecte general. Valls y montanyes.
3. Geologia, fauna, flora y mineralogia particulars de la comarca.
4. Formació política fins a l'actual divisió administrativa.
5. Agricultura, indústria, comerç.
6. Vies de comunicació.
7. Història. Fills il·lustres.
8. Diccionari de localitats.
9. Llistes ordenades de monuments, d'èpoques, etc. Resum.
10. Bibliografia.

S'extengué un xich el Sr. Torras sobre cada capítol, y donà compte, llegint-lo, del formulari enviat als socis delegats y altres individus de la comarca, anomenada vulgarment *La Costa* (de Montgat a Blanes), a la qual se dedicaven actualment quasi tots els esforços del CENTRE, formulari insertat en el nombre de Desembre d'aquest BUTLLETÍ.

SESSIONS PREPARATORIES.—El dia 2 va celebrar-se la de l'excursió a Dos-rius, Canyamàs y Llevaneres, que's verificà'l següent diumenge.

Va tenir lloch el dia 15 la preparatoria de l'excursió a Santa Susagna, Vallmanya y Sant Pere de Riu, que va fer-se'l dia 17.

EXCURSIONS

EXCURSIÓ A DOS-RIUS, CANYAMÀS, LORITA Y LLEVANERES.—Va verificarse'l dia 4 y hi concorregueren els socis Srs. Torras (C. A), Torras y Buxeda (C. y S.) y Buxó. La sortida fou en el primer tren de la via de la Costa fins a Mataró. En aquest punt se prengué una tartana fins a Argentona. En aquest punt fou visitada l'iglesia parroquial de Sant Julià, d'arquitectura ogival, notable retaulle del segle XV o XVI en l'altar major, trona de recomenable treball esculptòrich; torra quadrada de campanes digne d'esment. D'Argentona's passà a Dos-rius, visitant-se l'iglesia parroquial, d'arquitectura gòtica en sa planta primitiva, emperó avuy del tot desfigurada. Debem fer menció d'algunes juntures en els antichs retaules de l'altar major y dels Dolors y altres que's guarden en la Rectoria, on s'hi troba també una obra manuscrita escrita per un dels últims rectors, ont hi ha reunits interessants datos referents a la parroquia y a la comarca. Se visità també l'enderrocat castell, del que'n queden tant sols troços de paret poch apreciables. Sa situació és pintoresca y enlairada, dominant les valls. El camí de Dos-rius a Canyamàs és en extrem agradable, ombrejat de belles arbredes prop la riera. Se troba prop d'aquesta el renomnat santuari de Sant Llop, de galan aspecte pintoresch, més sense particularitat artística esmentable. L'iglesia de Canyamàs, bellament situada en preciosa clotada y rodejada d'un aplech de cases, és d'especial construcció digna d'esser assenyalada, sobre tot per son típic campanar d'espadanya damunt la fatxada, molt revingut, ab quatre grans finestres de front, ont hi ha les campanes, rematat ab un arch de punts. El portal, d'arch pla, té un fris terminat ab dugues cares de groller treballat. De Canyamàs a Lorita'l camí és també molt pintoresch, dominant-se bells punts de vista. El santuari arruïnat de la Verge de Lorita està situat en el lloc de la serra que separa la vall de Canyamàs de la de Sant Andreu de Llevaneres. Són ruïnes sense interès y d'època moderna, d'estil abarrocat. El panorama que's disfruta és esplèndid. De Lorita's baixà a Sant Andreu, passant per l'antiga casa Lloreda, que conté detalls arquitectònichs molt apreciables, y d'allí, per l'antiga iglesia parroquial, que serveix de capella del cementiri. Es d'estil ogival, d'una nau y de proporcions esveltes. Son campanar, quadrat, ha sigut horriblement desfigurat en sa part superior al practicar la restauració de l'iglesia. Se passà també per l'antiga iglesieta de Sant Sebastià, ont hi ha'l rellotge-campanar del poble.

L'iglesia parroquial nova és d'estil modern y de recent construcció. La vall de Sant Andreu és deliciosa, y en ella hi ha precioses arbredes, fonts delitoses y modernes torres o finques d'esbarjo.

De Lorita a Sant Andreu foren acompanyats els excursionistes pel distingit soci delegat a Sant Vicents de Llevaneres, Sr. Comas y Cardús, qui s'esmerà en fer-los veure tot quant de notable pogués cridar-los l'atenció. El retorn se féu per Mataró, on se prengué'l tren darrer pera retornar a Barcelona.

EXCURSIÓ A PINEDA, SANT PERE DE RIU, VALLMANYA, SANT CEBRIÀ DE VALLALTA Y CANET.—Tingué lloch el dia 17 y hi assistiren els Srs. Tomàs Millet, Torras (C. A.) y Torras, y Buxeda (C. y S. M.). En l'estació de Canet se'ls hi agregà l'entusiasta soci, delegat en aquell punt, Sr. Serra, y a Pineda'l soci delegat en la propria vila Sr. Ros y altres dos senyors també de Pineda. Durant la visita en aquesta població foren acompanyats, además, pel senyor soci delegat y obsequiats ab un confortable esmorzar.

Vegeren ràpidament l'iglesia parroquial, d'estil gòtic en sa planta, ab notable portal plateresch y dugues apreciables creus de terme, a més de varis detalls artístichs en els frontis de distintes cases. Al seguir en amunt la riera d'Orsanyà o de Sant Pere, vegeren restes esmentables d'aqüeducte romà. El senyor Rector de Sant Pere de Riu els hi mostrà tot quan digne d'esment tenia en aquella antiga iglesia que posseheix un bonich absis. El camí de Sant Pere a Vallmanya passa per enlairat y deliciós camí entre boscos y ab vistes a les valls de Riu y de Santa Susagna, y més tard a la de Vallmanya. L'iglesia d'aquest punt poch ofereix digne d'esment. El senyor Rector els atengué y obsequià molt amablement. De Vallmanya seguiren, pera anar a trobar l'ermita de Sant Andreu, per caminets deliciosos y sots ferèstechs y en extrem poètics, entre altres el de la font de l'Araun, podent admirar l'hermós *Salt* de la riera de Riu, on l'aigua se llença per una escayent cascata entre penyals, arbreda y exuberant vegetació. L'ermita de Sant Andreu, que no té particularitat especial, és moderna, abandonada y en estat de ruïna.

De Sant Andreu baixaren cap a la bella vall de Sant Cebrià de Vallalta, y d'allí creuaren un estreb de serra pera baixar a l'hermós santuari de la Misericordia de Canet. En aquest últim punt prengueren el tren, que'ls retornà a Barcelona.

LECTURA

Molt interessant va esser la lectura feta'l dia 29, del treball del nostre estimat consoci Mossèn Norbert Font y Sagué: *De Falset a Montmell. Excursió espeleològica-arqueològica al Priorat, montanyes de Prades, Camp de Tarragona y alt Panadès.*

Va començar el conferenciant explicant la troballa d'una estació pre-romana en el Pujol de Subirats, y, fent una digressió geològica, féu veure als concorrents les transformacions que al través de les èpoques geològiques ha sofert el Panadès, presentant un quadro acabat y molt interessant de cada una. Ab animat estil contà l'exploració de l'avench d'Estetes, y després de totes les excursions efectuades en el Priorat, devallades als avenchs de la Torra y de Marsà, ascensions al Montsant, exploració de la Cova Santa y visita a Ciurana, acompanyant la relació de tot això ab descripcions geològiques y digressions històriques. Presentà també en animat quadro l'excursió al través de les serres de Prades, ab l'exploració de l'avench de la Febró; y, per últim, descrigué'ls restes d'un monument, probablement d'època romana, que'l conferenciant descobrí a Vilarrodona, y l'exploració de la Cova Fonda y de l'avench de Roca-llisa, feta desde Rodonyà, així com l'ascensió a Montmell, on doná per terminada sa notable conferencia, que fou escoltada ab veritable delectació per tots els associats presents.

CURSOS

CURS DE GRAMATICA CATALANA, PER D. POMPEU FABRA.—Ab la primera lliçó de Gramàtica Catalana va inaugurar-se enguany la serie de Cursos que sol fer el CENTRE EXCURSIONISTA.

El dia 22 va esser la primera de les cinch lliçons preparatòries. En el vinent BUTLLETÍ, y quan el Sr. Fabra les haurà donades totes, en publicarem una noticia clara y detallada.

El Sr. Fabra acompanyà la primera lliçó d'exemples abundants y clars, desenrotllant-ho ab una precisió d'idees y una admirable sobrietat y justesa de paraules. Sumament complascuda va quedar la selecta concurrència, animada de seguir avant aquest curs, que serà un dels més interessants que s'hagin donat en el CENTRE EXCURSIONISTA.